

ZDRAVSTVENI TURIZAM EGZISTENCIJALNA POTREBA U SUVREMENOM DRUŠTVU

TURIST HEALTH AS PRIMARY NEEDFULL IN MODERN SOCIETY

Stanko Geić, Jakša Geić, Antonela Čmrlec*

Sveučilište u Splitu, Split, Hrvatska; Javna ustanova Park šuma Marjan, Split, Hrvatska*
University of Split, Split, Croatia; Park-forest Marjan, Split, Croatia

Sažetak

Turizam kao jedan od najupečatljivijih suvremenih sociogospodarskih fenomena svijeta u svojim kvantifikacijskim pokazateljima postupno se u okviru međunarodnih relacija približava milijardi sudionika, s gospodarskim učincima koji prelaze 800 milijardi USD. Ove veličine se gotovo utrostručuju uključenjem domaćih turističkih migracija, što cijeloj pojavi daje još upečatljiviju društvenu i gospodarsku dimenziju. Sasvim je logično da ova kretanja koja svojim gospodarskim učincima realiziraju oko 30% svjetske trgovinske razmjene, 17% DBP, 12% zaposlenosti, te 7% investicija, zahvaćaju kroz direktne, konverzijske ili multiplikatorske učinke gotovo sve sfere suvremenog gospodarstva i društvene nadgradnje, manifestirajući se vrlo izražajno svojim pozitivnim ali i negativnim konotacijama na sociogospodarsku, a posebice na prostornu sferu. Danas posebno aktualne međusobne vrlo razgranate interakcije između turizma, zdravlja i zdravstvene kulture u okviru suvremenih društvenih kretanja u ovom radu analizirat će se kroz dva temeljna aspekta i to:

- Utjecaj razine zdravstvene kulture u području turističke inicijative na donošenje odluke za uključanje u turistička kretanja kao značajnog elementa očuvanja zdravlja i kvalitete življenja poznavajući sve medicinske prednosti privremene promjene radne i životne sredine.
- Utjecaj zdravstvenog turizma kao polifunkcionalnog društvenog fenomena na zdravlje turista i razinu zdravstvene i socijalne kulture destinacije, imajući u vidu brojne pozitivne, ali i moguće popratne negativne reperkusije intenzivnih turističkih formi na prostor i društvenu sredinu.

1. Uvod

Turizam kao jedan od najupečatljivijih suvremenih sociogospodarskih fenomena svijeta u svojim kvantifikacijskim pokazateljima postupno se u okviru međunarodnih relacija približava milijardi sudionika, s gospodarskim učincima koji prelaze 800 milijardi USD. Ove veličine se gotovo

Abstract

Tourism as one of the most distinct modern socio-economical phenomena of the world in its quantitative indicators is approaching gradually in the framework of international relations to billions of participants, with the economic effects that exceed the 800 billion USD. These sizes are almost triplicate by inclusion of domestic tourist migration, which gives more impressive social and economic dimension to a whole figure. It is logical that this movement with their economic effects are accomplishing 30% of world trade exchanges, 17% GDP, 12% of employment, 7% of investments, through direct, conversion or multiplier effects includes almost all spheres of modern economic and social superstructure and are manifesting very expressive with their positive but also possible negative connotations to the sociological and especially on the spatial sphere. Today very actual and extended mutual interactions between tourism, health and health culture in the modern society in this topic shall be analyzed considering two basic aspects and they are the following:

- Influence of level of health culture in the area of tourist initiative about making decision on joining the tourist migration as the important element of health preservation, and the quality of living, being familiar with all medical advantages in temporary changing working and living environment..
- Influence of health tourism as polyfunctional social phenomenon on the health of tourists and the level of health and social culture of certain area where it is developed in the context of accompanying possible negative consequences of intensive tourist development on the environment space and social sphere.

utrostručuju uključenjem domaćih turističkih migracija, što cijeloj pojavi daje još upečatljiviju društvenu i gospodarsku dimenziju. Sasvim je logično da ova kretanja koja svojim gospodarskim učincima realiziraju oko 30% svjetske trgovinske razmjene, 17% DBP, 12% zaposlenosti, te 7% investicija, zahvaćaju kroz direktne, konverzijske ili multiplikatorske učinke gotovo sve sfere

suvremenog gospodarstva i društvene nadgradnje, manifestirajući se vrlo izražajno svojim pozitivnim ali i negativnim konotacijama na sociogospodarsku, a posebice na prostornu sferu. Danas posebno aktualne međusobne vrlo razgranate interakcije između turizma, zdravlja i zdravstvene kulture u okviru suvremenih društvenih kretanja u ovom radu analizirat će se kroz dva temeljna aspekta i to:

- Utjecaj razine zdravstvene kulture u području turističke inicijative na donošenje odluke za uključenje u turistička kretanja kao značajnog elementa očuvanja zdravlja i kvalitete življenja poznavajući sve medicinske prednosti privremene promjene radne i životne sredine.
- Utjecaj zdravstvenog turizma kao polifunkcionalnog društvenog fenomena na zdravlje turista i razinu zdravstvene i socijalne kulture destinacije, imajući u vidu brojne pozitivne, ali i moguće popratne negativne reperkusije intenzivnih turističkih formi na prostor i društvenu sredinu.

U smislu iznijetog rad je metodološki opracionaliziran u ovoj formi:

- Uvod
- Posljedice suvremenog načina života na psihofizičko stanje čovjeka
- Pogodnosti zdravstveno-rekreativnog turizma za zdravlje i kakvoću života
- Razvitak selektivnog vida zdravstvenog turizma u Hrvatskoj
- Zaključak
- Literatura i izvori

2. Posljedice suvremenog načina života na psihofizičko stanje čovjeka

Sukladno brojnim interdisciplinarnim istraživanjima danas je sasvim izvjesno da industrijska, a potom i sveprisutna internetska revolucija, uz sve korisnosti za čovjeka i društvo, donose i čitav niz zdravstveno štetnih posljedica. To se ogleda u procesima pretjerane urbanizacije, a napose metropolizacije te litoralizacije priobalja, ekspanzije prometa i prometnih sustava, zagađenosti zraka, vode i mora, nepodnošljive buke i nezdrave mikro klime, posebice u sve brojnijim megapolisima. Sve ovo rađa iznimno stresno okruženje posebice slijedom sve izrazitijeg odvajanja čovjeka od njegova prirodnog i prirodanog habitusa, koji se usto njegovim neprimjerenim djelovanjem na okoliš i sustavno uništava. Čovjek je štoviše kao prirodna jedinka jedino živo biće na planeti koje uništava izvore svog opstanka, postajući sve više izoliran, stresan i disfunkcionalan sa čestim zdravstvenim poremećajima. Ovom

scenariju dakako pogoduju sve pogubniji ekološki globalni i lokalni problemi te uvriježene društvene navike koje se ogledaju u bezumlju konzumerizma te jednoličnosti prehrane, pretjeranoj upotrebi konzervirane i genetski modificirane hrane, alkohola i duhana, nekontroliranog uzimanja medikamenata, a posebice sredstava za umirenje, ropskom i nekritičkom gledanju i slušanju masovnih medija, robovanje internetu posebice kod djece i mladeži, alarmantno smanjivanje zelenih površina i sl. Štoviše kod novih naraštaja javlja se dosad nepoznati sindrom samozadovoljnosti komuniciranja internetom i mobitelom kao globalnim medijima koji zamjenjuju potrebu druženja, igre, pa i fizičkog ispoljavanja ljubavi, vodeći u sve dublju izolaciju te potpuno otuđenje i od prirode i od društva. Pogubne zdravstvene posljedice ovih životnih trendova pokazuju relevantni podaci da je smrtnost od „modernih bolesti“ kao produkata suvremene civilizacije, uvjetovanih funkcionalnim oboljenjima i suvremenim načinom života kod nas i u svijetu znatno veća nego od infektivnih bolesti. Smatra se da danas od funkcionalnih oboljenja umire preko 50% ljudi, dok npr. od karcinoma kao „bauka smrti“ samo 12,5%. Nadalje prema nekim analizama funkcionalna oboljenja, odnosno oboljenja respiratornih organa, kardiovaskularnog i živčanog sistema drže vrh rang liste svih oboljenja s oko 70%. Usto, zdravstveni problemi psihičkog karaktera zahvaćaju sve veću i širu populaciju uključivši i sve mlađi naraštaj koji sve češće i sve ranije ulazi u sferu ovisnosti s poznatim pogubnim posljedicama /1/. Uz ove procese sve brži napredak civilizacije donosi i brojne pozitivne promjene u društvenoj sferi gdje kulturno obrazovni nivo ljudi postaje sve veći i širi. Pritom zdravstveno stanje i zaštita čovjeka kao temeljnog subjekta u društvu, te podizanje njegove zdravstvene kulture i skrbi na što viši nivo, postaje sve važniji zadatak svakog društva pa i međunarodne zajednice u cjelini. Uzimajući iznijeto u obzir, logična je i znanstveno verificirana spoznaja da odmor i rekreacija uključujući i različite turističke forme i oblike, a posebice u sklopu selektivnih formi zdravstveno rekreativnog turizma, trebaju biti uključene u systemske akcije društva u cilju podizanja razine zdravlja te svih funkcionalnih sposobnosti čovjeka na viši nivo. U suvremenim uvjetima pored spontane psihofizičke potrebe čovjeka za privremenim izdvajanjem iz sredine u kojoj se živi i radi te odmorom, rekreacijom ili liječenjem u prirodi, narasli nivo zdravstvene kulture društva te pojedinaca posebice u zemljama razvijenog svijeta, pretpostavlja poznavanje štetnih posljedica utjecaja modernog načina življenja, te medicinske i biološke nužnosti optimalnog korištenja dnevnog,

tjednog i godišnjeg odmora kroz boravak izvan uobičajene životne i radne sredine. To implicira rast potreba poduzimanja višekratnih kraćih ili duljih turističkih putovanja odnosno odmora i rekreacije kroz sve intenzivnije uključene u domaće i međunarodne turističke tijekove kao značajnog segmenta u procesu očuvanja zdravlja i psihofizičke kondicije, ali i sve češće korištenje selektivnih vidova zdravstvenog turizma u procesu prevencije, liječenja i rehabilitacije kod sve većeg broja zdravstvenih poremećaja.

3. Pogodnosti zdravstveno rekreativnog turizma za zdravlje i kakvoću života

Suvremena medicina na današnjem stupnju razvoja promijenila je svoj odnos prema čovjeku koji se ne tretira više kao zbroj različitih dijagnoza i patološko - anatomskih analiza nego kao kompleksna biološka jedinica, kao član društva s nizom teškoća psihičke, socijalne, ekonomske i emocionalne prirode, te iznimnom podložnošću zdravstvenim poremećajima. Omogućiti oboljelom čovjeku da se vrati u aktivan život i vratiti mu psihofizičku i socijalnu ravnotežu je svrha kompletnog procesa koji obuhvaća čitav spektar aktivnosti, kako medicinskih tako i drugih, koje naizgled nemaju medicinski karakter, ali postižu upravo takve efekte. U okviru ovog procesa sve više prevladava težnja za što manjom upotrebom medikamenata, a sve većim korištenjem prirodnih faktora, vode, zraka, sunca, vježbanja i psihičke i fizičke relaksacije u prirodi, te primjenom različitih oblika terapije posebice u vodama ili moru što se umnogome osigurava u kompleksu suvremene turističke ponude. Pored ovih čimbenika pozitivno djelovanje turističke rekreacije na čovjeka zasniva se i na kompleksu raznih drugih faktora kao što su: psihički u samoj privremenoj promjeni sredine, zatim blagotvornosti i ljekovitosti nezagađene flore i faune, čist primorski ili planinski zrak, te aerosol eteričnih ulja, uredno spavanje, tišina, pravilna ishrana, kretanje u prirodi i sl. Turizam kao društveni fenomen upravo se zasniva na intenzivnom korištenju ovih elemenata čime predstavlja značajni čimbenik zdravstvene preventive i rehabilitacije, ali i kurative. Prvenstveno iz navedenih razloga on na današnjem stupnju razvoja, sve više prerasta u globalni fenomen u koga su uključene najšire mase stanovništva. Štoviše ova pojava, posebice u zdravstvenim oblicima turizma, postupno prelazi okvire sekundarnih «luksuznih» potreba i postaje jedna od egzistencijalnih bioloških potreba modernog čovjeka čije korištenje nameće i dostignut stupanj njegove zdravstvene kulture. Međunarodna turistička kretanja, uz još intenzivnija domaća,

posljednjih godina poprimila su takve razmjere da praktično predstavljaju suvremenu globalnu migraciju koja zahvaća gotovo sve zemlje i regije svijeta, i u koju je uključeno godišnje preko devetsto milijuna ljudi, odnosno više milijardi uključujući pritom i domaći turistički promet. Motivi kretanja ovalike mase ljudi veoma su heterogeni, no ipak najvažnija funkcija suvremenog turizma je njegova zdravstveno rekreativna funkcija, koja neposredno utječe na zdravlje i psihofizičko stanje čovjeka, a time i društvene zajednice u cjelini. Porastom civilizacijskih tekovina, posebice educiranosti a time i razine zdravstvene kulture svakog pojedinca i društava, turistička kretanja dobit će nove impulse te doseći danas neslućene razmjere koji se samo u međunarodnom turizmu do 2025. procjenjuju na preko 1,5 mld . sudionika uz ostvarene ekonomske učinke od preko 1000 mld USD /2/ . Zdravstvena kultura modernog društva u emitivnim zemljama već podrazumijeva postojanje složenog sustava s nizom zdravstvenih institucija koje se, između ostalog, bave i određivanjem načina korištenja slobodnog vremena ili pak liječenja kroz aktivni vid rekreacije koja je sve značajniji dio turističkih sadržaja. Dakle, nivo zdravstvene kulture ne samo da određuje kvantitetu turističkih kretanja nego i njegove prostorne dimenzije, vremensku distribuciju, pa čak i sam vid turističke aktivnosti, vrstu smještajnog kapaciteta, te u mnogim slučajevima i način korištenja prirodnih i drugih ljekovitih faktora.

Zdravstvena zaštita pučanstva koja se temelji na sistemu praćenja zdravstvenog stanja čovjeka u svim životnim periodima omogućava liječniku poznavanje psihofizičkog stanja pacijenta i određivanje najbolje moguće terapije. U razvijenim je zemljama Evrope konzultiranje liječnika o načinu, mjestu i vremenu korištenja slobodnog vremena postalo sasvim normalan običaj i zahtjev gotovo svakog pojedinca. Štoviše, nizak nivo zdravstvene kulture koja ne predstavlja postojanje ovakvih institucija može u pogrešno odabranom mjestu i vremenu odmora kod korisnika zdravstvene zaštite, izazvati posljedice suprotne očekivanim. Stoga je od presudne važnosti poznavanje i sustavno publiciranje prirodnih ljekovitih obilježja svakog turističkog područja u okviru različitih medija i sredstava zdravstvenog te posebice turističkog marketinga i menadžmenta, što je u suvremenom turizmu s orijentacijom ponude prema zdravstveno rekreativnim komponentama sve češći slučaj u brojnim svjetskim pa i hrvatskim destinacijama. Uz poznatu činjenicu pozitivnog utjecaja već same privremene promjene životne i radne sredine na psihofizičko stanje čovjeka, posebice pozitivno djeluje boravak u klimatski ugodnom, a nadasve

u ljekovitom prirodnom okruženju koji sve intenzivnije koristi turizam, kroz jedinstveni sklop elementata i faktora poput klime, reljefa, flore i faune koji su zbog svoje atraktivnosti te ljekovitosti i najsnažnija pobuda turističkih putovanja. Izučavanje utjecaja klime, vremena i kozmičkih faktora na čovjeka, dio je medicinske klimatologije ili bioklimatologije, posebice aktualne u kontekstu razvoja selektivnih vidova zdravstvenog turizma pri čemu se ova znanost koja proučava klimatske čimbenike i njihov utjecaj na čovjeka i njegovo zdravlje, često koristi u turizmu posredstvom klimatoterapije koja predstavlja koncept shodnog doziranja klimatskih podražaja radi izazivanja ljekovitih reakcija funkcionalno poremećenog organa.

Općenito je poznato da je morska klima blago ili jako podražajna, (ljeti) ali i pošteдна pa se u terapijske svrhe obično koristi zimi, u proljeće i jesen. Visinska klima (800-100 m) indicirana je kod anemija, bolesti dišnih putova, alergija i sl.. Srednjogorska klima (500-800 m.) vrlo je ujednačena, umirujuća , pogodna za neuroze, psihoneuroze, oporavak iscrpljenih osoba, te poboljšanje općeg zdravstvenog stanja i sl. /3/.

Upravo u svrhu optimalnog korištenja ljekovitosti prirodne sredine i u turizmu, javila se potreba formiranja selektivnog vida turističke ponude koji bi maksimalno koristio prednosti kombinacije prirodne sredine i medicinskih postupaka te sadržaja, što se danas podvodi pod termin zdravstveni turizam . Treba istaknuti činjenicu da kako je upravo zdravlje po mnogim inozemnim ali i domaćim turističkim autorima (D. Alfier 1994., T. Hitrec 1998, Z. Klarić , E. Kušen 1996. T. Pančić-Kombol 2000, S. i Z. Marković 1967., S. Geić S. 1973, 2002....) najstariji i najjači motiv turističkih kretanja. Stoga se cjelokupni turistički fenomen, sukladno njegovim funkcijama u fizičkoj i psihičkoj rekuperaciji organizma, u širem smislu može svrstati u neki od oblika i formi zdravstvenog turizma. U tom se kontekstu i u svakodnevnoj turističkoj praksi, zdravstveni turizam kao selektivni oblik turizma u sve većoj ekspanziji, locira u širokoj lepezi od rekreativnih vidova wellness - turizma do bolničkog turizma u organizaciji ugostiteljskih tvrtki odnosno zdravstvenih ustanova koje pružaju zdravstveno turističke usluge /4/.

Značenje zdravstvenog turizma je tim veće ako se spoznaju aktualni europski trendovi gdje preko 10% klijenata putuje na različite zdravstvene tretmane u inozemstvo, što rezultira ekonomskim učincima od preko 12 mld. Eura godišnje. U svijetu permanentno raste trend potražnje za specijaliziranim zdravstveno rekreacijskim centrima koji nude kombinaciju liječenja, rehabilitacije i rekreacije,

što u kontekstu obogaćivanja sadržaja ponude i proširenja sezone, podržavaju brojne, posebice mediteranske destinacije, izgrađujući suvremenu turističku suprastrukturu s brojnim zdravstveno rekreativnim sadržajima, opslužujući tom ponudom preko 160 milijuna posjetitelja godišnje /5/. Razvijene europske turističke zemlje uključivši i mediteranske, imaju bogato gotovo dvostoljetno iskustvo u korištenju prirodnih faktora a posebice u topličnim, talasoterapeutskim i balneoterapeutskim centrima namjenjenim pretežito domaćoj klijenteli u okviru sustava zdravstvenog i socijalnog osiguranja, ali sve više i inozemnoj potražnji. Od preko tisuću toplica odnosno hidrotermalnih mjesta diljem Europe gotovo jedna trećina locirana je u Njemačkoj (340), oko 10% u Francuskoj (98), a značajan broj bilježi se i u Italiji, Austriji te Švicarskoj koji danas čine značajan segment turističke ponude u formi zdravstvenog turizma /6/.

Susjedna Slovenija sa svojih 87 termalnih izvora imala je primjerice 2005.g. 25 termolječilišnih centara od kojih je 18 imalo status državno verificiranog lječilišta koja ugošćuju i 7% stranaca. Poznate su po sumpornoj radioaktivnoj i toploj vodi bogatoj mineralima kalcijem i klorom, te pogodne za liječenje reumatskih, ginekoloških i dermatoloških bolesti, oštećenja dišnih putova i respiratornog te lokomotornog sustava i postoperativnih stanja. I Hrvatska obiluje prirodnim resursima koji predstavljaju veliki potencijal za razvitak zdravstvenog turizma na moru i u kontinentalnom dijelu. Prema dosada publiciranim podacima u zemlji postoje čak 222 lokaliteta s povoljnim potencijalnim uvjetima za razvoj zdravstvenog turizma od kojih je tek oko 10% u eksploataciji u okviru 18 organiziranih lječilišnih centara. Ipak, prava eksplozija wellness centara koji nude različite medicinske i druge tretmane za njegu i čuvanje zdravlja, uz ostale mediteranske turističke destinacije, zahvatila je i Hrvatsku. Sve bogatijom ponudom toplica i lječilišta te određenih zdravstveno rekreativnih sadržaja kao nadopune klasičnoj turističkoj ponudi hotela više kategorije, zdravstveni turizam postaje sve značajniji element cjelokupnog hrvatskog turizma koji bi kvalitetnim medicinskim programima i sadržajima mogao uspješno konkurirati na svjetskom turističkom tržištu. Programi za dobro raspoloženje, beauty programi, antistresni programi, masaže, kupke, kozmetički tretmani, aroma terapije, medicinsko -rekreativni programi u zatvorenim i otvorenim bazenima, fitness programi, liječenja i porevencije sportskih ozljeda, škole mršavljenja i programirane prehrane te brojne medicinske terapije u okviru fizikalne medicine, reumatologije i rehabilitacije, alergologije, pulmologije, pedijatrije, kardiologije,

dermatologije i sl. sve su popularniji dio kompleksne turističke ponude u sklopu klasičnih turističkih ili pak lječilišnih terapijskih sadržaja .

4. Razvitak selektivnog vida zdravstvenog turizma u Hrvatskoj

Svi aspekti složenih interakcija zdravlja i turizma u njihovoj povijesnoj evoluciji mogu se promatrati i kroz turističku receptivu hrvatskog, a posebice jadranskog prostora kao turistički najfrekventnije i najranije valorizirane hrvatske makro regije. Ovdje se naime u samim počecima svjetskih turističkih kretanja već godine 1868. u samom nazivu „Higijeničko društvo“ kao prve organizacije hrvatskog turizma odaje shvaćanje pojave turizma upravo kroz njegovu zdravstvenu funkciju.“

4.1. Povijesna evolucija interaktivnih fenomena zdravstva i turizma

S aspekta šire povijesne evolucije zdravstvenog turizma pa i turizma u cjelini izvjesno je da i u najstarijoj povijesti naroda koji su dosegli odgovarajuću civilizacijsku razinu, a time i određeni stupanj zdravstvene kulture, nalazimo na putovanja u svrhu rekreacije odmora i razonode koja nisu poprimila masovni karakter, ali su imala obilježja stalnosti i njima se sa zdravstveno rekreativnog aspekta pridavao odgovarajući značaj. To pokazuju i brojna termalna kupališta, privatna odmorišta i ljetnikovci s nizom sadržaja za korisnike rekreacije na cijelom području nekadašnje rimske države pa i na prostorima današnje Hrvatske Dakako i druge velike stare civilizacije bilježe slične pojavnosti o čemu govore najstariji povijesni dokumenti u kulturama drevnih Medijaca, Perzijanaca Sumerana, Babilonaca i Egipćana , ali i na dalekom istoku u civilizacijama u dolinama Jan zeng janga, Mekonga, Inda, Gangesa i sl.

Sve ovo je različitim povijesnim komunikacijama preneseno i na tlo Europe ponajprije u antičku Grčku a potom i Rim kroz izraženu brigu o tjelesnoj kulturi u funkciji zdravstvene i tjelesne kondicijejnne svrhe, što se poticalo spektakularnim sportskim natjecanjima kao što su bilee Panatejske, Nemejske, Pitijske te konačno danas obnovljene Olimpijske igre sa širokim utjecajem na odgoj, obrazovanje i zdravstvenu kulturu, pa i na kulturu masovnih putovanja koja se danas podvodi pod fenomen turizma /7/. Tijekom srednjeg vijeka liječenjem su se posebice bavili posebni crkveni redovi, najranije Benediktinci nasljeđivanjem klasičnih medicinskih spoznaja (Hipokrata, Galena, Dioskorida). U liječenju se služe vjerskim dogmama ali i klasičnim te posebice prirodnim metodama liječenja, obilato koristeći jadranske prirodne ljekovite resurse klime, flore i faune i mora

/8/. Sljedbenici humanizma i renesanse kao novog pokreta u umjetnosti, filozofiji i društvenom životu uopće (14-16. st.) na prvo mjesto stavljaju čovjeka i njegove kompleksne psihofizičke potrebe uz poštovanje ljudskog dostojanstva, što pretpostavlja postupno podizanje kulturnog i obrazovnog nivoa pa i razine zdravstvene kulture pučanstva naročito u razvijenim gradskim komunama diljem Europe i Mediterana, prema kojima se intenziviraju i putovanja posebice iz kulturoloških pobuda. U istom kontekstu su i procesi izgradnje brojnih palača i utvrđenih ljetnikovaca vlastele na morskoj obali i otocima u okruženju dalmatinskih gradova kao gospodarskih (poljodjelstvo) i ladanjskih objekata koji govore o porastu razine zdravstvene kulture te okretanju prema prirodi i njenim čimbenicima u zaštiti zdravlja i kvaliteti življenja. To je evidentno i po razvijenom pokretu ljekarništva te pronalaznju i proučavanju brojnih biljnih vrsti u bogatstvu flore i faune te prikupljanju ljekovitih biljaka radi pripreme različitih prirodnih lijekova za potrebe gradskih ljekarni poznatih ovdje još od 13. st. /9/.

Romantizam kao slobodoumni filozofski i umjetnički pokret od kraja 18. st. uključuje i simbolični poziv J.J. Rousseau “Natrag k prirodi” (Retour a la nature) što označava i novu eru u načinu života čovjeka obilježenu rastom interesa prema putovanjima radi upoznavanja novih podneblja i kultura te rekreacije i oporavka, odnosno korištenja prirodnih činitelja u očuvanju zdravstvene kondicije. Ipak kretanja analogna današnjem turizmu nastala u ovom periodu pa i nešto kasnije, predstavljaju još uvijek luksuz privilegirane klase koja osim spoznaje medicinske koristi od putovanja u svrhu odmora i rekreacije ima i materijalnih mogućnosti da to ostvari. Tadašnja turistička mjesta su najčešće prirodna lječilišta vezana uz današnji pojam zdravstvenog turizma. Dakle turizam je u ovom razdoblju usko vezan uz pojam oporavka organizma tj. liječenja, na što ukazuje i turistička orijentacija prvih turističkih mjesta te sami nazivi prvih turističkih organizacija koje se javljaju i na našoj obali kao što su higijeničko društvo, lječilišno društvo i sl. koji se učestalo javljaju od sredine 19 st. do prve polovice 20. st. Brojni povijesni dokumenti ukazuju na sponu zdravstva i turizma već u prvim razdobljima razvoja turizma kod nas, a korisnici lječilišnih odnosno turističkih usluga u to vrijeme su većinom stranci iz razvijenijih europskih zemalja čija razina zdravstvene pa i opće kulture pretpostavlja poznavanje prirodnih faktora kao značajnih činilaca u očuvanju zdravlja. Nakon II sv. rata postupnim omasovljenjem turizma pa i transformacijom turističkih sadržaja prema sintagmi «triple S» postupno se gubi organizirana lječilišna komponenta iz turističkih objekata i mjesta pa i marketinških publikacija, te se ista njeguje isključivo u organiziranim specijaliziranim lječilišnim ustanovama kako na Jadranu tako i u

kontinentalnom dijelu zemlje. No, različiti oblici i forme zdravstvenog turizma posljednjih godina ekspanziraju u klasičnim lječilišnim te slobodnim oblicima temeljem novih spoznaja o značenju turizma i njegovih zdravstveno rekreativnih pogodnosti za psihofizičko stanje čovjeka, slijedom procjene da oblici zdravstvenog turizma umnogome mogu pridonijeti ravnomjernijem korištenju turističko ugostiteljskih kapaciteta, uz odgovarajuće ekonomske i društvene učinke.

Međusobne veze turizma, zdravstva, zdravstvene kulture i zdravstvenog turizma su vrlo složene te menadžmentu zdravstvenog turizma postavljaju izuzetno odgovorne zadatke. To je posebno aktualno u Hrvatskoj gdje dugo egzistiraju odgovarajuće nedorečenosti i kolizije u zakonskom reguliranju turističkog i zdravstvenog segmenta u okviru spomenutih lječilišnih ustanova, što remeti zamah ovog selektivnog vida turizma.

4.2. Aktualna kretanja u zdravstvenom turizmu RH

Problemi koji egzistiraju u zdravstvenom turizmu RH rješavaju se na nivou menadžmenta lječilišnih ustanova, te nadležnih ministarstava zdravstva odnosno turizma kao i Zajednice zdravstvenog turizma pri HGK, osnovane 1995. s ciljem poticanja zdravstvenog turizma. Zajednica zastupa interese 9 kontinentalnih i 9 morskih lječilišnih te klimatsko terapijskih ustanova kroz rješavanje stručne problematike, profiliranje zdravstvenog turističkog proizvoda te njegove promocije predstavljajući na svjetskom i domaćem tržištu bogate sadržaje medicinskih tretmana, wellnessa i sportsko rekreacijskih programa u ekološko očuvanom okolišu. U nastojanju pogodovanja različitim segmentima potražnje Zajednica se 2004. podijelila na Grupaciju specijalnih bolnica i lječilišta te Grupaciju wellness centara. Kako su wellness programi u suvremenom turizmu sve popularniji, već 2005. čak 80 hrvatskih hotela deklariralo se kao wellness hoteli, a slijedom svjetskih trendova raste i broj zabavnih vodenih parkova i spa centara, s bogatim sadržajima zabave te rekreacije u vodi koji su iznimno povoljni za zdravstveno stanje organizama.

U kontekstu ove analize značajno je i određenje zdravstveno turističke destinacije koja pretpostavlja širi funkcionalni prostor od samog lječilišnog turističkog mjesta s mogućnošću pružanja cjelovite zdravstveno rekreativne ali i druge kompleksne ponude potrebne suvremenoj turističkoj potražnji.

Vrijedno je spomenuti da je u svim naprednim zemljama razvijen pokret sindikalnog i radničkog turizma preko kojeg djelatnici pod najpovoljnijim uvjetima dobivaju mogućnost odmora i rekreacije uključenjem u turističke tijekove, što podrazumijeva i sve popularnije tzv. „team bilding“ programe

u prirodi. Ovome možemo pridodati i specijalne vidove dječjeg i omladinskog turizma preko organiziranih udruženja koja čine masovan pokret, propagirajući jačanje mladog organizma boravkom u mjestima izvan stalnog prebivališta s povoljnim klimatskim uvjetima. Nadalje brojne organizacije umirovljenika organizirano upućuju svoje članove u domaća ili inozemna klimatska lječilišta odnosno turistička područja ugodne klime na oporavak i odmor.

Pri ovome je nužno spomenuti i sve masovnije društvene organizacije u sferi turističke potražnje koje propagiraju odmor neposredno u prirodi, kao što su organizacije kampera, planinarske organizacije, nudističke organizacije, organizacije ljubitelja ekstremnih sportova, sportova na vodi i u zraku, ekološke udruge, udruge seoskog turizma, klubovi tipa Mediteranee i sl. Sva ova kretanja produkt su naraslog stupnja zdravstvenog odgoja i obrazovanja, te nivoa zdravstvene zaštite tj. zdravstvene kulture društava i pojedinaca koji koriste i usvajaju nova medicinska saznanja i tekovine znanosti u očuvanju zdravlja.

Pored činjenice da nivo zdravstvene kulture direktno utiče na kvantitetu, vremensku i prostornu distribuciju turističkih kretanja, imamo s druge strane značajan doprinos turističke inicijativne i receptivne organizacije koje koristeći medicinska saznanja o prednostima turističke rekreacije svojim menadžmentom i marketinškim aktivnostima utječu na proširenje spoznaja o ovom fenomenu u društvu. U isto vrijeme iz kompleksa zdravstveno-rekreativnog turizma kroz uključivanje sve veće mase korisnika putovanja posebice u van sezonskim razdobljima ostvaruju se sve veći ekonomski učinci. U današnjem vremenu traženja zdravlja u prirodnim lječilištima ili pak kupališnim centrima iz privilegije uskih društvenih slojeva sve više postaje masovan zahtjev, običaj pa i egzistencijalna potreba, pri čemu je od posebnog značenja činjenica da se ponuda zdravstvenog turizma temelji prvenstveno na korištenju ljekovitih elemenata prirodne sredine upotrebom različitih medicinskih sredstava i postupaka.

Razvoj zdravstveno-rekreativnog turizma kao selektivnog oblika može biti od velike koristi posebice na Jadranu obzirom na iznimne mogućnosti koje se očituju u slijedećem:

- pokazuje najmanje sezonskih oscilacija čime omogućuje bolje iskorištavanje kapaciteta,
- pruža posebne mogućnosti iskorištavanja kapaciteta u tzv. periodu mrtve sezone s obzirom na povoljne klimatske prilike primorja i karakter poremećaja potencijalnih korisnika turističko-medicinskih usluga;
- prosječna dnevna potrošnja povoljnija je nego kod ostalih kategorija turizma zbog složenijih usluga;
- ima najduži prosječan period boravka,

- omogućuje iskorištavanje relativno najšire turističke ponude, koja obuhvaća ljetovanje ili zimovanje te ostala godišnja doba uz primjerenu medicinsku uslugu i skrb;
- najmanje je elastičan u pogledu potražnje jer spada u egzistencijalne potrebe čovjeka;
- pruža veću stalnost zaposlenja i omogućava znatno veći broj zaposlenih radi osiguranja neophodne kvalitete usluga koju zahtijevaju zdravstveni standardi;
- predstavlja najstabilniji oblik u kompleksu turističke privrede.

U sadašnjem trenutku, Hrvatska još uvijek ne posjeduje čvrsto utvrđenu i razrađenu koncepciju razvoja turizma, što u svakom slučaju otežava planski razvoj bilo kojeg oblika turizma, pa i zdravstvenog. U budućoj strategiji i operativnoj koncepciji nužno je ispitati i analizirati postojeće mogućnosti razvoja svih oblika turizma na temelju objektivnih prirodnih i društvenih uvjeta pojedinog područja te temeljem usvojene strategije postupno razvijati potrebne kapacitete hotelijerske i zdravstvene supstrukture sukladno zahtjevima suvremene svjetske turističke potražnje.

Planiranje razvoja zdravstvenog turizma stoga logično mora pretpostavljati:

- prethodna, na znanstvenim principima izvršena ispitivanja ljekovitosti klime, mora i ostalih faktora prirodne sredine, tj. stručno utvrđene klimatske, odnosno, bioklimatske karakteristike određenog lokaliteta;
- osiguranje materijalnih, organizacijskih i kadrovskih uvjeta polikliničke i zdravstvene službe ili postojanje mogućnosti za njeno formiranje u okviru hotelskih kompleksa odnosno destinacije;
- odgovarajuću razinu turističke, komunalne i zdravstvene opremljenosti pojedinih lokaliteta i turističkih te zdravstvenih objekata ;
- upoznavanje stručnih medicinskih krugova i šire javnosti te realne i potencijalne turističke potražnje s klimatskim karakteristikama i pogodnostima mikro lokaliteta, kao i mogućnostima liječenja kroz smišljenu marketinšku komunikaciju menadžmenta s turističkim i zdravstvenim tržištem.

Orijentacija na ovaj selektivni oblik turizma evidentna je danas u gotovo svim turistički razvijenim zemljama i regijama, slijedom ekonomske nužnosti optimalnog iskorištavanja kapaciteta, u čemu zdravstveni turizam može odigrati posebno važnu ulogu o čemu kao i o nužnosti sprječavanja popratnih negativnih zdravstvenih posljedica u sferi masovnog turizma pišu eminentni svjetski eksperti (Cohen, E. 1998, Grabovski, P. 2005 Wang, J. 2003....). Porastom industrijalizacije, urbanizacije te standarda uključujući i zdravstvenu kulturu, progresivno raste broj korisnika ovog oblika turizma, tako da je on već danas postao značajna

komponenta u svjetskoj turističkoj potražnji. Jadransko turističko područje kao i kontinentalna Hrvatska upravo je na takvom stupnju razvoja da može maksimalno koristiti sve mogućnosti i oblike turizma koje pružaju klimatski elementi i ostali faktori prirodne sredine, te bogatstvo društvenih aktivnosti kao i povoljan geoprometni položaj u odnosu na izvore turističke potražnje. Pri ovome zdravstveno-rekreativnom turizmu u strateškim i master planovima turističkog razvitka treba dati posebno značajnu ulogu u kontekstu podizanja kakvoće turističkog proizvoda te cjelogodišnjeg odvijanja turističke sezone, što će rezultirati očekivanim gospodarskim i društvenim učincima turizma kao jednog od vodećih sektora gospodarstva RH.

5. Zaključak

Turizam kao jedan od najupečatljivijih suvremenih sociogospodarskih fenomena svijeta u svojim kvantifikacijskim pokazateljima postupno se u okviru međunarodnih relacija približava milijardi sudionika, s gospodarskim učincima koji prelaze 800 milijardi USD. Ova kretanja koja unatoč globalnoj gospodarskoj krizi i recesiji ne posustaju, gotovo se utrostručuju uključanjem domaćih turističkih migracija, što cijeloj pojavi daje još upečatljiviju društvenu i gospodarsku dimenziju. Sve ovo pokazuje da ovaj društveni fenomen postupno prelazi iz obilježja luksuznih potreba čovjeka u njegove egzistencijalne potrebe, što je posebice aktualno u selektivnom vidu zdravstveno rekreativnog turizma koji bilježi iznimne rastuće trendove diljem svijeta.

Analiza složenih interakcija između turizma, zdravlja i zdravstvene kulture prezentirana u ovom radu rezultirala je spoznajama koje se mogu iskazati u slijedećem:

- Razina zdravstvene kulture u emitivnim turističkim zemljama i regijama upravno je razmjerna donošenju odluka za uključenje u turistička kretanja u segmentu domaćeg i međunarodnog turizma pa će se sve intenzivnijim rastom gospodarskih i kulturno civilizacijskih postignuća suvremenog društva broj sudionika u turizmu score budućnosti multiplicirati.

- Na gornje procese umnogome će utjecati sve razvidnija činjenica kako turizam kroz privremenu promjenu mjesta života i rada te boravka turista u atraktivnom i zdravstveno te ekološki blagotvornom okruženju s odgovarajućim zdravstveno rekreativnim sadržajima, ima izuzetno povoljan učinak na zdravlje i uopće psihofizičko stanje organizma što financiranjem iz zdravstvenih i drugih fondova potvrđuju mnoge socio gospodarski razvijenije zemlje.

- Vrlo složene interakcije turizma zdravlja i zdravstvene kulture kroz gotovo dva stoljeća

evidentna su i na prostoru Hrvatske, a posebice na Jadranu gdje je turizam i začeo kao prvenstveno fenomen zaštite zdravlja, čiji se koncept upravo kroz različite selektivne vidove turizma, a posebice zdravstveno rekreativni turizam, uspješno revitalizira na brojnim turističkim lokalitetima Jadrana ali i unutrašnjosti, što je već dulje trend i na ostalim posebice mediteranskim destinacijama.

- U smislu iznijetog, a slijedom postojanja realne stabilne potražnje za kapacitetima i sadržajima zdravstvenog turizma evidentne su brojne aktivnosti na izgradnji sadržaja turističke te zdravstvene supra i infrastrukture diljem jadranskih, ali i kontinentalnih destinacija, posebice onih s bogatom tradicijom lječilišnog turizma. To uključuje i cijeli spektar aktivnosti ekološkog uređenja prostora u destinacijama, ali i podizanje kvalitete ukupne turističke ponude brojnošću turističkih i pratećih sadržaja što sve ima izuzetno pozitivne reperkusije na potencijalne turiste, ali i rezidencijalno pučanstvo turističkih regija.

Bilješke

- /1/ Geić, S. Klimatske prilike i zdravstveno rekreativni turizam na trogirskom primorju Zbornik radova «O 700. obljetnici spomena ljekarne u Trogiru, JAZU, Zagreb/Trogir 1971.
- /2/ www. UNWTO Tourism highlights 2009., službene stranice UNWTO
- /3/ Ivanišević G.; Potrebić, S.: Prirodni ljekoviti činitelji u promicanju zdravlja čovjeka u 21. stoljeću, Akademija medicinskih znanosti Hrvatske, Zagreb, 2002., str. 17.
- /4/ Kušen E. Zdravstveni turizam, Hrvatski turizam –plavo ,bijelo zeleno, IT Zagreb, 2006.
- /5/ Pančić –Kombol T., Selektivni turizam, TMCP Sagena, Matulji 2000.
- /6/ Ibidem
- /7/ Bartoluci, M Ekonomika i menadžment sporta, HAZU Zagreb 1997.
- /8/ Kordić Š., Sveci zaštitnici zdravlja u starom Trogiru, Zbornik radova Međunarodnog simpozija «Sollemnia 700 anorum stationis aromaticae Traguriensis de qua primitus memoria extat MCCLXXI, JAZU Zagreb 1973.
- /9/ Geić, S. Klimatske prilike i zdravstveno rekreativni turizam na trogirskom primorju Zbornik radova «O 700. obljetnici spomena ljekarne u Trogiru, JAZU, Zagreb/Trogir 1971.

Literatura

1. Cohen, E. Tourism and AIDS in Thailand, *Annals of Tourism Research* 15(4) 1998.
2. Drache, D.: *Media Coverage of the 2003. Toronto SARS Outbreak*, York University Toronto 2003.
3. Geić, S.: *Organizacija i politika turizma*, Sveučilište u Splitu, Split, 2007.
4. Geić, S.: *Turizam i kulturno civilizacijsko nasljeđe*, Veleučilište u Splitu, Split, 2002.
5. Geić, S. *The Interaction between Tourism and Hygienic Culture*, I. Simposio- medico Italo-Yugoslavo, Pescara 1973.
6. Geić, S. Voloder F. *Turist cooperation of South Adriatic border Regions as a part of Adriatic Ionian Initiative VII*. International Conference - University of Rijeka, University of Ljubljana, University of Antwerp - Opatija 2009.
7. Geić, S. Maršić, N. Geić, J. *Problems of water management in Croatian and competitive regions of the Mediterranean VIII*. International Conference Challenges of Europe., University of Split ,Bol 2009.
8. Grabovski, P. et al. *Serve acute respiratory syndrom, tourism and media*, I.J. of Tourism Research, 7.(1) 2005.
9. Hitrec, T. *Turizam i europske integracije*, Časopis Turizam br.

- 1., Zagreb 1989.
10. Ivanišević, G.: *Zdravstveni turizam u Hrvatskoj*, Akademija medicinskih znanosti Hrvatske, Zagreb, 2001.
11. *Ministarstvo zdravstva RH, Strategija hrvatskog zdravstva u 21. st.*, MZRH Zagreb 2000.
12. MZRH: *Popunjenost postelja u lječilišnom ustanovama 2002*. MZRH Zagreb, 2003.
13. Plenković, Mario, Galičić, Vlado, Kučić, Vlasta. *Analysis of hotel names in Croatia as a tool of marketing strategy = Analiza imena hotela u Hrvatskoj u funkciji marketinške strategije*. V: PLENKOVIĆ, Juraj (ur.). 16. međunarodni znanstveni skup Društvo i tehnologija, 28.-30. 6. 2009, Zadar Zadar. Društvo i tehnologija 2009, (Informatologia, Separat speciale, no. 12). Zagreb: Hrvatsko komunikološko društvo: = Croatian Communication Association, 2009, str. 28.
14. Plenković, Mario, Galičić, Vlado, Kučić, Vlasta. *Analysis of hotel names in Croatia as a tool of marketing strategy*, *Tourism and Hospitality Management*, Vol.16, No.2, 2010., pp.207-218.
15. Plenković, Mario, Plenković, Juraj, Kučić, Vlasta. *Vizualna komunikacija i kvaliteta obrazovanja*. V: ROSIĆ, Vladimir (ur.). *Kvaliteta u odgoju i obrazovanju : zbornik radova : collection of scientific papers*. Rijeka: Pedagoški fakultet u Rijeci, Odsjek za pedagogiju: = Faculty of education, Department of education, 1998, str. 206-218.
16. Plenković, Mario, Hadžić, Slobodan, Plenković, Juraj. *Teacher's expression of character*. V: WALAT, Wojciech (ur.). *Technika - informatyka - edukacija : teoretyczne i praktyczne problemy edukacji informatycznej*. T. 8. Rzeszów: Uniwersytet Rzeszowski, 2007, str. 228-231.
17. Plenković, Mario, Plenković, Juraj, Kučić, Vlasta. *Vizualna komunikacija i kvaliteta obrazovanja*. V: Rosić, Vladimir (ur.). *Kvaliteta u odgoju i obrazovanju : zbornik radova : collection of scientific papers*. Rijeka: Pedagoški fakultet u Rijeci, Odsjek za pedagogiju: = Faculty of education, Department of education, 1998, str. 206-218.
18. Plenković, Mario. *Turistički radnik - animator i informator*. *UT, Ugost. turiz.*, 38, 10, str. 66-67.
19. Plenković, Mario. *Kulturna komunikacija: suština i oblici*. V: GRBAC, Željko (ur.). *Kultura i društvo : [zbornik]*. Zagreb: Školska knjiga, 1989, str. 49-55.
20. Plenković, Mario. *Poslovna komunikologija*, (Biblioteka Komunikologija, kolo 2, knj. 1). Zagreb: Alinea, 1991. 237 str., ilustr. ISBN 86-7057-088-2.
21. Plenković, Mario (ur.). *Novinarstvo, šport i turizam*, (Hrvatski mediji na pragu 21. stoljeća, knj. 3). Zagreb: Hrvatsko komunikološko društvo, NONACOM: = Croatian Communicology Association, NONACOM, 1997. 136, 108 str., graf. prikazi. ISBN 953-6226-03-0.
22. *UIS Zdravstveni turizam u Jugoslaviji*, Urbanistički institut Slovenije, Ljubljana 1969.
23. Veljković, Božidar, Usenik, Janez, Plenković, Mario, Kučić, Vlasta, Volčanjk, Jožica, Polović, Morana, Klemenc, Sonja, Černelić Krošelj, Alenka, Vidiček, Matija. *Strategije razvoja zidaniškoga turizma*. Ljubljana: Republika Slovenija, Ministrstvo za gospodarstvo, 2007. http://www.mg.gov.si/fileadmin/mg.gov.si/pageuploads/razpisi/JN/DT/Strategija_ZT-končna.pdf.
24. Vukonić, B. *Povijest hrvatskog turizma*, Prometej Zagreb 2005.
25. Wang, J. *Learning from SARS to improve hotel Management*, *Tourism Tribune*, 18(4) 2003.
26. Siroštan, Nikolaj Antonovič, Plenković, Mario, Plenković, Juraj. *Obščestvo, nauka i tehnologija*. Naučnoe izd. Har'kov: HGEU, 1997. 103 str., ilustr. ISBN 5-7763-8707-8.
27. Tomažić, Tina, Udir Mišić, Katja, Plenković, Mario. *Communicative and persuasive role of the event and spectacle in the city promotion as a tourist brand*. V: 19. biennial međunarodni kongres Turizam i hotelska industrija, 07.-09. svibnja 2008, Opatija. *Tourism & Hospitality Industry 2008 : new trends in tourism and hospitality management : congress proceedings*.